

ДЕМОКРАТИЧНА УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Виступ Президента України Л. Д. КУЧМИ
на засіданні "Міжнародних Конференцій Женеви"
21 березня 1996 року

Шановні пані та панове!

Серед небагатьох точок на карті світу, які набули високого й загально визнаного політичного звучання як символи миру та міжнародної співпраці, особливе значення мають місто і кантон Женева. Вони відомі людству завдяки вагомому внеску у розв'язання життєво важливих і нагальних проблем, а саме: роззброєння, права людини, економічне і гуманітарне співробітництво, міжнародна торгівля.

Для України, щоряд з іншими "новими старими" країнами Європи, повертається на шлях будівництва незалежної демократичної держави, Женева була, є і залишається одним із світових центрів демократії.

Якраз тут українські демократи, а серед них і така визначна постать європейської культури ХІХ сторіччя, як Михайло Драгоманов, знаходили те живильне інтелектуальне середовище, що сприяло кристалізації ідеї України як незалежної держави та поширенню її на європейський загал. Хоча знадобилося ще більше ста років, щорб ця ідея матеріалізувалась, коли Україна з третьої спроби, врешті-решт, здобула незалежність і увійшла в сім'ю європейських країн у новій якості. Це, за загальним визнанням, одна з визначальних подій всесвітньої історії нашого буремного століття.

Суперечливі інтеграційні та деінтеграційні, відцентрові й доцентрові процеси, якими протягом минулого і нинішнього віку багате життя нашого континенту, визначили долю кількох, здавалося б, вічних імперій. На їх місці виникли і в складних умовах довели свою життєздатність близькі за історичною долею держави. Сьогодні на просторі від Балтійського до Чорного й Середземного морів вони демонструють не тільки географічну, а й зростаючу політичну та економічну міць і єдність.

Процеси, щор відбуваються в Європі та світі після "падіння берлінської стіни", доводять очевидне: на схід від Бранденбурзьких воріт мешкають десятки мільйонів європейців, щор донедавна ізольованих від властивого їм цивілізаційного середовища.

Порівняно з іншими країнами Центральної та Східної Європи, феномен України полягає в тому, щор відкрита для інтеграції до Європи, вона змушена долати дві лінії поділу континенту, зведені після другої світової війни. Перша - це все менш виразні західні кордони країн колишнього Варшавського договору. Друга - західний кордон колишнього СРСР, щор й досі інколи сприймається як межа СНД і штучно відділяє Україну від її сусідів по Центральній та Східній Європі.

Долаючи політичні бар'єри, які неминуче пов'язуються з економічними перепонами, Україна послідовно, крок за кроком, інтегрується до загальноєвропейського простору стабільності, безпеки, демократії й добробуту. Причому зазначу: розв'язувати це завдання нам доводиться, щор називається, на марші, тобто одночасно з будівництвом основ держави та радикальним реформуванням усталеного способу життя - в економіці, політиці, гуманітарній сфері.

Надзвичайно важливою подією стало прийняття нашої країни до Ради Європи. З'явилися принципово нові можливості для зміцнення демократії в Україні, застосування в практиці державного будівництва потужної, але не вельми досвідченої за сучасними мірками країни, вікового досвіду інших держав Європи.

У свою чергу і європейське співтовариство може дещо почерпнути з глибинних демократичних традицій українського народу. А також більш ґрунтовно оцінити наші сучасні напрацювання щордо демократичного розв'язання проблем державного становлення. Серед них, наприклад, Конституційний договір - свого роду унікальний акт, щор дозволив цивілізовано вийти з політичної кризи, яка, як свідчить практика, є неминучою для країн на перехідному етапі, та заклав підвалини нової Конституції України.

Ми виходимо з того, щор її прийняття матиме фундаментальне значення для подальшої інтеграції країни до європейської спільноти. Користуючись нагодою, хочу повідомити, щор вчора проект Основного Закону, підготовлений з урахуванням досягнень європейської і світової правової науки та практики, було передано на розгляд до парламенту. Важливо й те, щор він побудований і на основі нашого власного досвіду державотворення - історичного та сучасного. А отже, деяке запізнення з утвердженням нової Конституції, на нашу думку, повинно обернутися перевагою - стабільним головним документом держави.

Як вагома складова регіону Центрально-Східної Європи, Україна розглядає поглиблення європейських інтеграційних процесів як один з пріоритетних напрямів зовнішньої політики, прагне посісти гідне місце у своєму геополітичному оточенні і сприяти його демократизації та європеїзації.

Нейтральна, позаблокова Україна намагається нарощувати зусилля, щорб відігравати належну їй роль у міжнародних організаціях, виходячи з свого геополітичного значення, індустріального, інтелектуального та

культурного потенціалу.

Україна змінила свою формальну присутність в них часів колишнього СРСР на активну позицію країни, яка прагне до диверсифікації власних зовнішніх зв'язків та підвищення ефективності міжнародної співпраці загалом. Відцентрові тенденції на Сході та інтеграційні на Заході Європи не обійшли й нашу країну, яка розглядає своє майбутнє у контексті загальноцивілізаційних тенденцій та впливів.

Грунтуючись на діалектичній єдності економічних та політичних інтересів України, вже зроблених нею реальних кроків, можна говорити про цілком визначену тенденцію розширення і розвитку її інтеграції до європейських структур.

Вважаємо, що вона може відбуватися як з використанням наявних, так і на базі створення нових об'єднань європейських країн. Стратегія України полягає у наближенні до загальноєвропейських структур двома паралельними курсами - безпосередньо та через членство в центральноевропейських інституціях.

При цьому варто наголосити: з поля зору інколи випадає та особливість геополітичного становища України, що вона одночасно є країною Східної, Центральної та Південної Європи. А відтак - зацікавлена в активізації своєї участі у міжнародних структурах, які об'єднують країни Чорноморського та Середземноморського басейнів.

Інтеграція України до Європи жодною мірою не означає небезпечного для неї і Заходу розриву України з Росією. Мова йде про природне і життєво необхідне взаємодоповнення зовнішніх зв'язків.

Разом з іншими країнами Європи Україна зацікавлена в розвитку демократичних процесів у Росії - найбільшого і найвпливовішого сусіда та торговельного партнера України. Ми підтримуємо курс Президента Єльцина на запровадження глибоких демократичних і соціально-економічних реформ у цій великій державі.

Надавати цьому особливого значення нас змушує і нещодавнє рішення Державної Думи Росії.

Спроби поставити під сумнів Беловезькі угоди сприйняті в Україні як серйозна загроза дестабілізації обстановки не лише на пострадянському, але й європейському просторі. Хоча такий крок Державної думи не має під собою юридичної сили, разом з тим він може негативно відбитися й на подальшому розвитку українсько-російських відносин.

Український народ однозначно зробив свій вибір 1 грудня 1991 року, коли практично одногolosно висловився на загальнонаціональному референдумі за незалежність та власну державність. Як Президент України я заявляю: назад дороги немає.

Водночас хочу підтвердити: ми підтримуємо думку Президента РФ Б.Єльцина про необхідність розвитку й зміцнення інтеграційних процесів у рамках Співдружності Незалежних Держав. Україна розглядає її як важливий механізм підтримання у нових історичних умовах рівноправного та взаємовигідного співробітництва між незалежними державами, що виникли на території колишнього СРСР, - на двосторонньому та багатосторонньому рівнях.

Пані та панове!

Усвідомлюючи свою відповідальність за міжнародну безпеку, Україна добровільно відмовилася від ядерної зброї, у стислі строки безпрецедентно зменшила військове виробництво, скоротила чисельність збройних сил, бере активну участь у миротворчих силах ООН.

Чималий і цілком конкретний внесок нашої держави у зміцнення міжнародної безпеки повністю відповідає тенденціям, які набирають силу в Європі і багато в чому визначатимуть розвиток людства на перехресті тисячоліть.

Розбудова нової архітектури загальноєвропейської безпеки, за нашим переконанням, повинна охоплювати усі зацікавлені країни в євро-атлантичному просторі. Європейська безпека має спиратися на існуючі міжнародні структури та інституції, в першу чергу ОБСЄ, ЄС, НАТО, ЗЄС, Рада Європи, Рада Північноатлантичного Співробітництва, програма "Партнерство заради миру". Важливу роль мають відігравати і субрегіональні організації - Північна Рада, Рада країн Балтійського моря, Чорноморське Економічне Співробітництво та інші.

Чи не найактуальніше завдання - синхронізувати еволюцію цих інституцій, пристосувати її до вимог побудови постконфронтаційного світу.

У контексті загальноєвропейської безпеки особливу увагу привертає проблема розширення НАТО, яка має відбуватися задля зменшення, а не загострення наявних у Європі та світі протиріч.

Виходячи зі свого позаблокового статусу, Україна вбачає для себе загрозу не в тих чи інших військових блоках, а у посиленні протистояння між ними.

Відома позиція нашої держави полягає у тому, що Україна в принципі не виступає проти ідеї розширення Північноатлантичного Договору як організації, що об'єднує демократичні країни. Рішення про вступ до військово-політичних структур, в тому числі НАТО, є правом будь-якої держави, і ніхто не може накласти вето на це суверенне право. Але вважаємо, що при втіленні цього рішення в життя за будь-яких обставин необхідно дотримуватися принципів неподільності безпеки та уникнення нових "ліній розподілу в Європі". Тобто, належним чином мають забезпечуватися першочергові національні інтереси у сфері безпеки усіх зацікавлених країн. І

Україна не виняток. Навпаки, місце України в Європі вимагає, щоб її інтереси були якнайповніше враховані.

З точки зору інтересів нашої держави, принципове значення має те, як швидко і в якій формі це питання буде вирішуватися. Ми бачимо можливе розширення НАТО як поступовий, еволюційний процес. На жаль, не можна скидати з рахунку, що амбіційні політичні рішення парламенту Російської Федерації щодо денонсації Біловезьких угод і реанімації СРСР здатні внести зрозумілі корективи до стратегії і тактики НАТО, а також держав Східної та Центральної Європи.

Як найбільша з позаблокових країн Європи, Україна усвідомлює, що за нинішніх умов своїм гіпотетичним приєднанням до існуючих військово-політичних угруповань вона здатна зруйнувати систему міжнародної безпеки. Проте майбутнє її не обов'язково має бути позаблоковим.

Україна не вбачає в НАТО загрози своїй безпеці і активно розширює співробітництво з цією впливовою організацією на основі програми "Партнерство заради миру", а також у межах Ради Північноатлантичного Співробітництва. Наступним кроком могло б стати встановлення між Україною і НАТО відносин спеціального партнерства.

Лише за умови збереження тенденцій демократизації суспільного життя в країнах колишнього СРСР видається можливою трансформація Альянсу в Євро-Атлантичну структуру безпеки, в основу якої, замість концепції колективної оборони, могла б лягти взаємоприйнятна ідея колективної безпеки усіх європейських держав без будь-яких винятків.

Україна, яка безпосередньо зацікавлена як у політичних, так і в військових питаннях європейської безпеки, бере активну участь у роботі Конференції з роззброєння. В її рамках проходять надзвичайно важливі для нашої країни переговори з укладання Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань.

Виходячи з того, що Україна добровільно відмовилась від третього в світі за потужністю ядерного потенціалу, вважаємо наше повноправне членство у Конференції з роззброєння цілком природним.

Шановні пані і панове!

Загальновідомою є вирішальна роль Європейського Союзу у формуванні єдиного європейського простору. Проте ми розуміємо, що сьогодні ще рано вести мову про наше членство в ньому, але це - наша стратегічна мета.

Водночас цілком реальним завданням є створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Звісно, реалізація його значною мірою залежатиме від того, як у нас здійснюватиметься процес демократичних перетворень - в економіці і суспільстві. Хочу ще раз наголосити: від обраного курсу ми не відступимо. І результати 1995 року свідчать, попри усі проблеми, про реальність наших орієнтирів та необоротність перетворень в Україні на засадах ринку й демократії.

Ми із задоволенням констатуємо, що стосунки України з Євросоюзом стають дедалі динамічнішими. Регулярним є політичний діалог. Введено в дію Тимчасову угоду про торгівлю. Відбулися перші засідання Ради співробітництва. Відкрито Постійне представництво України при ЄС. В країні створено Комітет по зв'язках з Європейським Союзом. З інтересом очікуємо на початок роботи Міжурядової конференції ЄС у Турині. Сподіваємось також на якнайшвидше введення в дію укладеної між нашою державою і Євросоюзом Угоди про партнерство і співробітництво.

Україна активно нарощує економічне співробітництво через Європейську Економічну Комісію ООН. У зв'язку з численними проблемами енергозабезпечення країни, особливого значення набуває співпраця з Комісією в галузі енергетики.

Повноправному входженню України до світового економічного простору сприятиме її членство у такій впливовій міжнародній структурі, як Світова організація торгівлі (СОТ). Ми високо цінуємо досвід ГАТТ/СОТ у розробці багатосторонніх механізмів стимулювання торгівлі, іноземних інвестицій, управління зовнішньою заборгованістю. Україні, як державі з перехідною економікою, конче потрібна технічна і консультативна допомога у цих галузях.

Переконаний, що у цій залі немає потреби доводити очевидне: здійснення економічних реформ і побудова демократичного, правового суспільства нерозривно пов'язані з утвердженням у повсякденному житті загальнолюдських цінностей, дотриманням невід'ємних прав людини. З урахуванням цього, а також факторів багатонаціональності та багатоконфесійності нашого суспільства, ми надаємо великого значення співробітництву з інститутами ООН, які займаються гуманітарними проблемами.

Конфлікти, що точаться у світі, змушують мільйони людей шукати притулку за кордоном. Зберігаючи внутрішню стабільність, Україна відчуває на собі відлуння громадянських конфліктів в країнах колишнього СРСР. Водночас наша держава опинилася перед необхідністю розв'язання породжених тоталітаризмом проблем повернення і облаштування депортованих, зокрема, кримських татар та німців. Масштаби цієї роботи лягають важким тягарем на Україну, оскільки вона залишена фактично наодинці з нею.

На наш погляд, полегшенню ситуації сприяло б створення і реалізація міжнародної програми, в якій знайшли б відбиття потреби, пов'язані з репатріацією кримських татар та інших депортованих народів.

У зв'язку із завершенням підготовки до відкриття в Україні представництва Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, сподіваємось, що більш діювою у цій справі стане допомога ООН.

Україна співпрацює із женевським відділенням Департаменту з гуманітарних справ при штаб-квартирі ООН. Від 1994 року в рамках цього Департаменту діє Спільна екологічна секція ЮНЕП, до відання якої належать питання, пов'язані з чорнобильською катастрофою. Розраховуємо на її активну участь у заходах, що плануються до десятиріччя цієї найбільшої техногенної та екологічної катастрофи в історії людства. Запрошуємо до участі в них й інші міжнародні організації, штаб-квартири яких знаходяться у Женеві. Чорнобиль дав народу України відчуття міжнародної солідарності, але наслідки цієї планетарної біди ще далеко не ліквідовані, а подекуди - й остаточно не з'ясовані.

Шановні пані та панове!

Україні вдалося вже чимало зробити для збалансування і модернізації власного "зовнішнього поля", що досить швидко еволюціонує від монопольного до поліцентричного.

Виходячи з національних інтересів, сформовано зовнішню стратегію, яка інтегрована до загальносвітових та загальноєвропейських тенденцій розвитку й зміцнення міжнародної безпеки.

Тому на завершення хотів би підкреслити: здійснювана в Україні, відповідно до європейських стандартів, соціально-економічна та політична трансформація вже сьогодні дозволяє однозначно стверджувати про європейський вектор руху нашої держави, її належність не тільки до минулого, а й до майбутнього Європи.

Переконаний, що незалежна, демократична, економічно процвітаюча Україна стане надійною опорою європейського співтовариства та світової демократії.

Дякую за увагу.

Політика і час. - 1996. - № 4 (квітень). - С. 3-7.